

Доц. Лилия Димова

– национален координатор
lilia.dimova@consultant.bg

НЯКОИ ИЗВОДИ ОТ ШЕСТТОТО ИЗДАНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКОТО СОЦИАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ (ESS R6) представени на пресконференция на 21.12.2013г.

Най-големият плюс на ESS е, че вече 12 години предоставя уникална възможност на 37 страни да добият реална представа за себе си, да опознаят по-добре нагласите и настроенията на собствените си граждани, съпоставяйки се с други държави и общества.

Основният извод от социалните данни на Шестото издание е, че Кризата сериозно е скъсила дистанциите между отделните държави. За пореден път обаче, данните открояват устойчива поляризация на европейското обществено мнение по оста Север – (Център) – Юг. С изключение на жизнения стандарт и дефицита на доверие към хората и институциите, България вече не води всички негативни класации и има редица сходни социални измерения с други страни в Европа.

ЖИВОТЪТ У НАС И В ЕВРОПА В КРАЯ НА 2012г. И НАЧАЛОТО НА 2013г.

- В началото на 2013г. **12,9%** от българските граждани се чувстват **удовлетворени от живота си като цяло, докато 28,7%** - не ¹. За сравнение, повечето европейци са доволни от живота, който водят – такива са над 50% от поляците, англичаните, белгийците и разбира се, скандинавците. България е единствената страна, в която доволните са по-малко от недоволните, а съотношението е 1:2. Дори в условията на Криза само в Унгария и в Косово недоволните са над 10 %, но пак са в пъти по-малко от доволните. В България не е така.
- **Дали българите се чувстват щастливи? От изследваните 22% отговарят положително, 16,5% - отрицателно, останалите са по средата.** На Север щастливите са над 70%, а в Централна Европа - между 30 и 60%. Ние водим негативната класация – 16,5% от българските граждани не се чувстват щастливи и техният дял е поне два пъти по-голям от същата категория във всички останали страни. Сравненията със скандинавските държави са просто извън класацията – там не са щастливи

¹ Стойностите са от преизчисления на базата на 11–степенна рангова скала, като са обединени двете полярни зони (1+2+3 = *Неудовлетворени от живота си*, а 9+10+11 = *Удовлетворени от живота си*). Средните опции на скалата регистрират нагласи „*Донякъде удовлетворени, донякъде не*”.

нищожните 1%. Подобно е положението и във Великобритания, където 61,4% се чувстват щастливи, а едва 2,5 не са. Показателното е, че на острова такова съотношение се запазва при различните социодемографски групи. Докато у нас щастливи българи могат да се открият най-вече сред младите мъже до 34г., с високо образование и интересна работа, които живеят в по-големи селища.

- **Причините за неудовлетвореността от живота като цяло и за ниския индекс на щастие се коренят в три основни групи фактори – жизнен стандарт, степен на доверие в институциите, перспективи за подобрене.** В социологически аспект да си щастлив не е въпрос на моментна емоционална еуфория от нещо постигнато, а означава да харесваш живота си като цяло (според Руут Веенховен), а щастieto е израз на обобщена удовлетвореност от качеството на живот (Н. Тилкиджиев). За да бъде щастлив в социологически смисъл, човек трябва да е емоционално доволен като цяло от: 1) собствения си статус, 2) от средата, в която живее и 3) от съществуващите жизнени перспективи. В ESS се съдържат достатъчно и убедителни емпирични аргументи, че в България има дефицит и в трите посоки. Любопитно е къде ще се класираме, ако се реализира широко обсъжданата идея за възприемане на щастieto като фундаментален икономически фактор и започне да се измерва брутно национално щастие, по което да се подреждат отделните страни. В крайна сметка, каква полза има от макроикономическа стабилност, от повишено производство и консумация, когато те не водят до повишаване на човешкото удовлетворение? – се питат сега експертите.
- Оценките за живота у нас и за посоката, в която се променят нещата не са положителни. **Масово се смята (от над 90% от българите), че животът на повечето хора в страната се влошава, вместо да се подобрява.** В сравнителен международен план обаче, България не е водеща по негативни оценки. Подобна картина за страните си и с такава масовост рисуват португалците (95%), испанците (91%), словенците (88%).
- **Данните за осма поредна година поставят България на дъното на класацията по жизнен стандарт в Европа.** Нищо ново – това нееднократно е регистрирано и от други изследвания, включително от Евростат. **Едва 1% от българските граждани живеят комфортно с доходите,** които получават в началото на 2013г., срещу 35% в Словения, по 13% в Чехия и Словакия, 8% в Полша. **У нас само една четвърт (25,5%) от хората не изпитват материални затруднения,** останалите живеят или трудно, или едва свързват двата края. Последната, **мизерстващата категория обхваща над 40% от българите,** които са два пъти повече от унгарците и дори от косоварите(!) в същото положение, 4 пъти повече от португалците и ирландците, 8 пъти повече от испанците. Северните страни са на космическо разстояние от нас. В клъстър на мизеруващите българи попадат най-вече жени над 65 години, пенсионерки, с ниско образование, от селата и от селища, отдалечени от административни центрове.

- **В началото на 2013г. в България се наблюдава ново свличане към социалното дъно на мизерията и нищетата.** Само за две години (2011 – 2013) мизерстващите българи са се увеличили с цели 7 процентни пункта и са вече 43% за сметка на онези, които някак си се справят с материалните си проблеми.
- Ниското жизнено равнище на много от българските граждани се потвърждава и от международните сравнения на статистически данни по децилни групи. За всяка страна размерът на доходите в отделните децили е различен. Общото и сравнимото е, че националните статистически институции във всяка страна разделят доходите на хората в по 10 групи в диапазона „ниски – високи” и това позволява да се правят международни съпоставки. **Притеснително е, че около една трета (29%) от хората в България над 15 годишна възраст попадат в най-ниската категория, на сравнително най-бедните.** България не само води негативната класация по този показател, страната ни отчетливо се различава от всички останали.
- Причините за незавидното жизнено равнище на немалка част от хората у нас се коренят не само в ниските доходи, но и в **основните източници на доходи.** България е в компанията на три от изследваните страни със сравнително нисък дял на основни доходи от трудовата дейност и сравнително висок дял - от пенсии. Като нас са Португалия, Унгария и Словения. Съотношението трудови доходи-пенсии в нашата група е 2:1, докато в повечето европейски държани пенсиите като основен компонент на семейния бюджет са по-малко. В Чехия и Русия, Холандия и Кипър този дял е около 20%. У нас е 32% - т.е. почти всяко трето българско домакинство разчита на пенсии като основен източник на доходи.
- **Динамиката на субективната бедност, т.е. на усещането за бедност в България, бележи трайна тенденция към съхраняване на статуквото:** минимален дял на хората (под 5%), които се възприемат като сравнително добре материално, една немалка група от „нито богати, нито бедни”, но изтеглени към полюса на бедните и около 20%, които се самопоставят близо до дъното на социалната пирамида. Те са бедните, които са били такива през 2010г., такива са и през настоящата, но най-тревожното е, че се виждат пак със статус на бедняци и през 2016г. **Има емпирични основания да се твърди, че най-малко всеки десети от българските граждани трайно е хванат в капана на бедността и вече е с формиран културен модел на бедняк.** Като профил това са предимно възрастни и ниско образовани жители на малки отдалечени селища, повечето жени.
- Животът „ден-за-ден” е една от основните характеристики на културния модел на бедността. ESS разкри, че **посока в живота си имат 43% от хората** у нас и това са най-вече млади и високообразовани мъже, които имат работа и живеят в по-големи населени места. На другия полюс, **в режим „оцеляване” и „ден-за-ден” жизнена философия се намират 9.4% от българските граждани.** Те попадат в клъстъра на трайно бедните, формиран в резултат на обедняване през първите години на глобалните

промени у нас, на възпроизводството на бедността впоследствие и на оформянето на второ поколение бедни през последните години.

- **Най-интересното и най-обнадеждаващото е, че въпреки трусовете на глобалната Криза през последните години, над половината от хората на континента са оптимисти за собственото си бъдеще.** Дори в България, където песимизмът е едва ли не национална черта, а перманентните кризи са част от начина ни живот, **цели 57% гледат с оптимизъм на бъдещето си.** Оптимистите у нас са доста по-малко от страни като Швейцария и като богатият Север, но са повече от унгарците и португалците.

БЪЛГАРИЯ: ОБЩЕСТВО НА НИСКО ДОВЕРИЕ

- Според класификацията на Франсис Фукуяма България се вмести в категорията „**общество на ниско доверие**”, което пък от своя страна има пряко отношение към усещането за щастие и удовлетвореност от живота като цяло - зависимост, изведена от Щефан Вайк.
- Имат ли българските граждани вяра в себе си? **Почти три четвърти (общо 73,9% - най-вече мъже, градски жители, с високо образование) гледат с одобрение на това, което са.** Впрочем, с изключение на унгарците, над 60% от хората на континента се възприемат позитивно. Най-уверени в себе си са германците и словенците, но като цяло европейците си се харесват. Най-много унгарци (51%) и естонци (48%) понякога се чувстват като неудачници. От българите само 17% се възприемат по този начин.
- **Повечето българи не са сребролюбци – многото пари, луксозните и скъпи вещи са топ жизнено ценности за относително малко - 17,3%.** Най-вероятно, защото гражданите на България имат други по-важни приоритети и са в друг житейски режим. За сравнение - руснаците с откровен афинитет към богатство и разкош са 32,7%, унгарците – 31,7%, израелците – 28,6%. Интересното е, че от северните народи около и под 10% ценят многото пари и лукса – повечето от тях просто се радват на уредения си живот. В същото време за над три четвърти от **българите (77,5%), както и за почти толкова словаци, испанци, ирландци, англичани, спокойствието и сигурността са важни елементи от щастливия живот,** по-важни от това да си богат и да тънеш в разкош.
- Основните предпоставки, за да се чувства човек сигурен или застрашен в ежедневието си, се коренят в доверието към другите и към институциите, които са отговорни за поддържането на реда в страната (най-вече към полицията и съдебната система). **Международните съпоставки разкриват, че сравнително най-много българи са подозрителни към околните. Цели 41% са убедени, че винаги трябва да имаш една на ум, когато контактуваш с хората.** Най-близо са португалците и косоварите, най-далеч – северните страни. В България ESS регистрира силно

открояващ се дефицит на доверие към хората. И това явление се засилва с годините. Не че няма основание - телефонните измамници са само един от примерите. Макар самите ало-мошеници просто да се възползват от корумпираната българска среда, която няма видими изгледи да се промени. Ако страната ни не е разяждана от корупция, едва ли някой ще се върже на повика, че са нужни пари под масата, за да се реши някакъв проблем.

- **ESS регистрира, че с всяка изминала година дефицитът на доверие към хората у нас се задълбочава, макар и с малко. Едва 6,6% от българите в началото на 2013г. (срещу 9,8% през 2007г.) са на мнение, че на другите може да се вярва.** Съотношението доверие недоверие в началото на 2013г. в България е 1:7, в Португалия - 1:5, в Естония 1:2, в Полша 1: 3, в Русия 1:2.
- Големият парадокс, открит от международните сравнения, се отнася до съотношението жертви на битова престъпност–живот в страх от посегателство. Оказва се, че **през последните 5 години сравнително повече европейци, отколкото българи са били жертви на грабеж или нападение.** Даже в една спокойна и подредена Финландия, това се е случвало на почти два пъти повече граждани (27%), отколкото у нас (16%). **Въпреки това, животът в страх е най-масов в България (42,5%) и в Русия (41,7%).** Големият въпрос е защо толкова много българи се изживяват като потенциални жертви на криминални прояви. Една от причините е в насаждането на модела на страх от различни източници: приятели, медии, колеги, социални кръгове. И още: у нас трудно ще се намери човек, който да няма поне един близък, приятел, комшия, колега, познат, който да не е бил жертва на битово престъпление. Основното обаче, отново е в недоверието към институциите и конкретно към полицията и съдебната система.
- **Доверието към полицията у нас е обезпокоително ниско (12%). Недоверието в органите на реда е почти четири пъти по-масово от доверието (41%).** Само в четири страни (България, Косово, Русия и Словакия), толкова малко се вярва на полицията. Във Финландия, въпреки регистрираната сравнително висока битова престъпност, цели три четвърти от хората (75,5%) възприемат с доверие органите на реда в страната си. Така е и в Дания, Исландия, Швейцария, Норвегия и Германия също не са далеч.
- **Що се отнася до отношението към правосъдната система, то тук нещата са повече от обезпокоителни за България!** Вече 8-ма година ESS регистрира сигнално ниско, под всякакви санитарни или каквито и да е минимума, доверие към правораздаването у нас. При това, с всяка година доверието все повече се срива, а **ножицата в началото на 2013г. е 1:13 (4,6 доверие срещу 61,9% недоверие!).** Почти две трети от хората у нас изобщо не вярват, че престъпниците ще бъдат наказани, а жертвите ще получат справедливо възмездие. И това е сред основните причини много от българските граждани да живеят в постоянен страх от криминално

посегателство. В повечето изследвани страни доверието към правораздавателните им системи е по-високо от недоверието.

- Една от причините почти две трети от хората у нас да не вярват на българското правораздаване е **подозрението, че съдилищата работят с двоен стандарт и имат избирателно отношение към подсъдимите. Цели 60% от българите са с такова мнение.** И тук страната ни е рекордьор, дори Косово е след нас. Според европейското обществено мнение не всички са равни пред закона в Европа, но откровено избирателно отношение към подсъдимите (по мнение на над 40% от изследваните) се наблюдава в изолирани случаи – България е водеща, но към нея могат да се причислят още Словакия, Косово, Русия, Словения, Португалия, Испания. На Север по-малко от 5 % мислят така.
- Изследването за пореден път показва, че „политик” е едва ли не мръсна дума в Европа, а доверието към политиците не е равнозначно на доверието към институциите. **Политиците са презряна категория навсякъде, но най-много у нас, в Португалия, в Косово, в Испания и в Полша. Над 60% от гражданите на тези страни изобщо не вярват на политически декларации и имат дълбоки съмнения в политическия морал.** Около 10%, най-високият дял на доверие към политическата класа! е регистриран в Дания, Норвегия и Швейцария. **НО!** само в Швейцария изразилите доверие към политиците са с малко, но повече от хората на противоположното мнение. Навсякъде другаде резервите доминират.
- Как се отразява масовото и повсеместно недоверие към политиците върху демократичните нагласи на хората? Отговорът на ESS е – нееднозначно. Демокрацията в Европа е най-вече там, където традиционно е – на Север. У нас се чувства остър дефицит на демократичност! В първите месеци на 2013г., преди и в началото на масовите протести, **едва 8% ,от които само 2-ма са младежи до 34г.(!) са на мнение, че живеят в демократична страна и с това България води негативната класация и по този показател. Цели 76% обаче, което е 9 пъти повече, биха искали това да е така,** но за съжаление демократичните им очаквания към управлението на страната се разминават с реалността. У нас ножицата идеален-реален модел на демократично управление е най-широко и най-обезпокоително разтворена. Русия, Словения, Косово и Унгария са страните, които са сравнително най-близо по критичност. Като цяло, в почти цяла Европа **за над 60% от хората е важно да бъдат управлявани по демократичен начин.**
- Европейското обществено мнение е обединено около становището, че **честните и свободни избори са нещо изключително важно за една демокрация, а относителните дялове на стоящите на такива позиции са в диапазона между 75% (Русия) и 92% (Финландия).** Когато обаче нещата опрат до реалната ситуация в отделните страни, ясно се открояват различия между държавите. Нещата са най-обезпокоителни за нас! **Почти всички български граждани (цели 90%) са убедени, че управляващите**

трябва да бъдат избирани на свободни и честни избори, но едва 13% преценяват, че у нас това е така. Всеки трети живее с подозрението, че изборите в България по принцип, без да се визират конкретни избори, са нечестни и манипулирани. Всъщност, отношението към институциите тръгва именно от тук – от това доколко управляващите са избрани с истинските гласове на избирателите и съответно, доколко легитимно е всяко управление. Това е изходната база, върху която се гради доверието в държавността, сигурността на живота в страната и щастието на нейните граждани. Това е и едно от обясненията защо на Север, в Германия, в Швейцария, в Обединеното кралство хората са несравнимо по-доволни от живота си в сравнение с нас, с Русия, с Косово.

- Положителните оценки за работата на националните правителства са съсредоточени най-вече на Север и в Швейцария. В същото време над 20% от гражданите на повечето европейски страни (в диапазона между 22,8% в Русия и 61,8% в Португалия) оценяват негативно свършеното от техните правителства. **У нас доволните от работата на кабинета Борисов преди и в началото на февруарските протести са сигнално малко - едва 3,6%! Всеки втори (50%) е недоволен!** И това не е изненадващо с оглед на последвалите събития. Само в няколко страни обаче, ESS регистрира подобен превес на негативните над позитивните оценки - Португалия, Испания и Словения.
- Един от ключовите индикатори за удовлетвореността на хората от работата на едно правителство е доколко управляващите защитават гражданите си от бедност – основният проблем през последните години в много страни на Европа. Особено у нас. **В България упреците към правителството (това на Борисов), че не се бори с бедността, са сравнително най-масови и най-впечатляващи.** Цели 70% са на мнение, че кабинетът не е направил нищо, за да защити собствените си граждани от бедност и мизерия. Нямаме аналог в Европа по този показател. Дори в Косово подобни упреци са по-малко. Впечатлява обаче, niskият дял (около 10%) на гражданите от повечето изследвани страни, които са доволни от анти-бедност действията на своите правителства.
- ESS откри критично ниско доверие към националните парламенти в цяла Европа, но ние пак сме начело по недоверие. **Доверието към предишния ни парламент в последните му дни е с нищожните 2,8%, докато недоверието обхваща 63,2% от българските граждани, т.е. съотношението 1:23 пъти!** България отново няма аналог в Европа. Донякъде само Косово се доближава, но това едва ли е успокояващо. И докато целият постсоциалистически блок, плюс силно засегнатите от Кризата страни като Португалия и Испания гледат повече от критично на националните си парламенти, в северните страни доверието в пъти доминира над недоверието към тази институция. В Холандия силите са почти изравнение, най-вероятно поради ПОЛДЕР МОДЕЛА на споделения, солидарния компромис и справедливото разпределение на трудностите,

който е холандски патент и доказано успешно тушира социалното напрежение.

- Недоверието към националните институции в немалко от изследваните страни се пренася и към европейските. **Данните разкриват масов евроскептицизъм в цяла Европа. В нито една от изследваните държави доверието към Европарламента не е по-високо от недоверието.** С изключение на Косово, където са регистрирани най-високите стойности и на доверие, и на недоверие (най-вече, защото хората там гледат на европейската институция от страни, като външни наблюдатели), **навсякъде доверието към Европарламента е под 15%** по 11-степенна рангова скала. Недоверието е в пъти по-масово. **Най-фрапираща е ножицата в Португалия, където недоверието към ЕП е 14 пъти по-масово от доверието!** Силно е разминаването и в други западни страни – Великобритания (9 пъти), Испания, Германия. Над 30% недоверие се наблюдава в Португалия, Великобритания, Словакия, Русия, Израел, Унгария, Чехия, България. У нас в сравнение с първата година от членството ни в ЕС, 2007г., доверието към евроинституцията е намаляло с 3 процентни пункта за сметка на недоверието. Интересно е, че при младите българи до 34г. доверието и недоверието към ЕП се споделят поравно от по 40%. С увеличаване на възрастта ножицата се разтваря с по-голяма тежест на недоверието, като при хората във възрастовата група 45-54г. съотношението недоверие-доверие е 2:1, а при пенсионерите и безработните вече става 3:1.
- Измерено чрез средната оценка на всички участващите в ESS страни, **отношението към ЕП след 2007г. клони към полюса на недоверието.** По 11-степенна рангова скала, където пълното доверие е маркирано с 11, а липсата на каквото и да е доверие – с 0, ЕП получава обществена оценка между 4,6 и 4,2 точки. Показателно е, че за последните две години, така наречените години на глобалната Криза в Европа и света, оценките не са се променили, но във времеви план те са по-ниски в сравнение с 2007 и 2009г. Казано иначе, **рейтингът на ЕП намалява с всяка изминала година.** Едно от обясненията за сегашното състояние е в активизиращата се преди предстоящите евроизбори националистична вълна в Европа, лидерите на която определят ЕС като „заплаха за националната идентичност”. Според в. Гардиън зад националистическите партии с 10-25% подкрепа стои едно все по-масово недоволство от безработицата, съкращенията на разходите и брюкселската бюрокрация, налагаща регулации като например, колко вода можеш да използваш в тоалетното казанче. Значения имат и европейските директиви за свободно движение на хора, които за съжаление ни поставят в центъра на истеричната дискусия под мотото "*Миграция по бедност*" и "*Циганите идват*", водена от западни политици и медии най-вече в Обединеното кралство и Германия, но мощно отекваща по целия континент.

ЕВРОПЕЙСКАТА И БЪЛГАРСКАТА ТОЛЕРАНТНОСТ

- Тук отново трябва да се направи важното уточнение, че данните са набирани в началото на 2013г., т.е. преди бежанската вълна да се превърне в топ проблем у нас. Така че, **получените резултати НЕ отразяват сегашните, днешните настроения. За сметка на това имат изключително важното предимство да разкриват масовите нагласи спрямо „другите” и „различните”, необременени от емоционални преценки на конкретни обстоятелства.** При това не само у нас, но и в съпоставка с още 23 страни. И другият голям плюс е, че тези данни характеризират изходната база, отправната точка, върху която днес говорим за наличието или отсъствието на ксенофобски настроения спрямо бежанската вълна у нас. **Основният извод е, че Европа, в т.ч. и България, е избирателно толерантна към „другите” и „различните”.** Сравнително най-масова толерантност се наблюдава в Европа към сексуално различните. И това се вмести в обяснителната схема, че ТЕ са част от нас, от нашата култура, спазват нашите норми и стандарти, но просто са сексуално по-специфични. Това най-вече е валидно за западните страни. Относително най-много нетолерантни са от мюсюлманско Косово, многонационална Русия и католическа Полша. Като цяло, повече от половината граждани от повечето изследваните страни декларираат, ако не толерантност, то най-малкото разбиране спрямо хомосексуалистите. **България е сред тях – 56,5% признават правото им да бъдат сексуално „не като нас”, докато на противоположни позиции са доста по-малко - 19,6%.**
- Когато обаче нещата опрат до хора, които са повече от само сексуално различни, настъпват промени в обществените настроения. Като цяло, нагласите в Европа към имигрантите са разединени. По-малко от 30% от европейците са на мнение, че имигрантите са нещо добро за икономиката на страните им. **Но в половината от изследваните страни хората оценяват позитивния икономически ефект на имиграцията по-високо от негативния.** Дори в страни с големи имигрантски диаспори, каквато е Германия, това е така. Най-силна поляризация с превес към нетолерантност и изострена чувствителност по темата се наблюдава в Кипър, Косово, Русия, Словакия (неслучайно там местни избори спечели неонацист!), Унгария. На другия полюс са северните страни, където оценките за положителния ефект върху икономиката са повече от мненията, че чужденците са нещо лошо. Това е лесно обяснимо като се има предвид, че именно тези страни в значителна степен разчитат за непривлекателен труд на трудови мигранти от централна и източна Европа. **В България, както впрочем и в Холандия и Дания, мненията са балансирани.** Когато става дума за ефекта на чужденците върху икономиката на страната, повече българите демонстрират толерантност в сравнение с Израел, Англия, Русия, Словения, Чехия, Унгария. **У нас 22,5% преценяват, че имигрантите са нещо добро за икономиката ни срещу**

19,9% на противоположно мнение - останалите до 100% са между двата полюса.

- По отношение на **културното разнообразие**, което чужденците внасят в националната културна карта, европейците са по-толерантни в сравнение с икономическата тема и гледат с по-голяма търпимост на имигрантите. **В половината от изследваните страни хората оценяват позитивния ефект на имиграцията по-високо от негативния. България е сред тях.** Във Великобритания мненията са балансирани. В сравнение с Израел, Англия, Белгия, Словения, Словакия, Унгария и особено Кипър, Русия и Чехия, повече българи демонстрират толерантност към културното разнообразие на чужденците. **У нас 23,2% са на мнение, че имигрантите обогатяват културата ни, докато доста по-малко (14,8%) мислят обратното - че я ощетяват.**
- По обобщаващата тема, **доколко имигрантите правят страната по-добро или по-лошо място за живеене, общественото мнение в Европа отново е разединено.** Швеция, Исландия и Дания са страните със сравнително най-масова толерантност към чуждите заселници на тяхна територия. На другия полюс са Русия, Португалия, Кипър, Косово, Чехия, Унгария, Словакия. **България се нарежда сред страните със сравнително висока степен на толерантност към имигрантите по принцип.** Оценките за влиянието на чужденците, които се заселват у нас, са балансирани (**16,7% толерантност срещу 12,6% нетолерантност**), нагласите към чужденците изобщо – също. Интересно е, че младите българи до 34 г. най-масово оценяват положителната роля на чужденците за икономиката, културата и страната ни като цяло, докато този тип оценки намаляват за сметка на резервирано отношение с увеличаване на възрастта. Най-негативно към чужденците са настроени безработните българи, главно поради страх да не бъдат изместени от пазара на труда.
- Според общественото мнение в България, **правителството трябва да прилага „филтърна политика” спрямо желаещите да се заселват у нас, а България би могла да развива "култура на приветливост" към чужденците, но не към всички и не на всяка цена.** Категорично отхвърляне на нови заселници декларират само 16%, останалите са повече или по-малко толерантни към идеята у нас да се идват хора отвън. Нагласите на **над 70% от българските граждани са да се позволява на чужденци да живеят в България.** Такова е абстрактното, по принцип отношение на голямата част от българските граждани към тях. Когато обаче нещата станат по-конкретни, по-видими и по-осезаеми, нагласите се променят. Например, когато се визират имигранти от по-бедни страни извън Европа делът на нетолерантните нараства от 16% на 23%. Избирателното отношение се запазва, но нагласите чувствително натезават към нетолерантност. Впрочем, така е в цяла Европа.
- За най-много забрани пред заселниците настояват Израел и Кипър, след тях се нареждат Косово, Унгария, Португалия и донякъде Естония. Ние сме

по средата, а Швеция, Исландия и Норвегия водят „толерантната класация“. Показателно е, че **във всички изследвани страни толерантността спада или се засилва в зависимост от типа хора, които имат желание да се установят да живеят в страната.** Най-добре се посрещат онези, които са от етноса на повечето хора в съответната страна. Сравнително добре се посрещат и представители на различна от доминиращата етническа група. Когато стане въпрос обаче за преселници от по-бедни държави извън Европа, нетолерантността се засилва повсеместно.

*

* *

Представените емпирични резултати, констатации и изводи са нищожна част от богатия емпиричен масив, който предоставя Европейското социално изследване. Всички данни, от общо шестте (четири за България) издания на ESS, за всички 37 изследвани страни, са качени в Интернет и са свободно достъпни за онези, които се вълнуват за социалния облик на България в европейски сравнителен план. Те могат да се видят на

www.europeansocialsurvey.org

КАКВО Е ЕВРОПЕЙСКОТО СОЦИАЛНО ИЗСЛЕДВАНЕ?

(European Social Survey – ESS)

- **ESS е най-мощният** дългосрочен научно-изследователски проект на ЕК и ЕНФ, който покрива целия социален спектър и по който социални учени от цял свят сверяват методическите си стандарти.
- **Основна цел:** да следи динамиката на европейския социален, политически и морален климат чрез национални представителни изследвания, провеждани по единна методика на всеки две години.
- **ESS е първият проект от хуманитарната сфера,** награден с най-авторитетната научна награда на ЕК - „Декарт“ за високото си качество и широка приложимост.
- **Очакванията са Евростат и ESS ERIC** (новият формат на ESS след 2014г.) да се превърнат в основни източници на надеждни данни на континента.
- **България е пълноправен член на ESS в периода 2006г. – 2013г.** благодарение на финансова подкрепа на Фонд “Научни изследвания”.
- **ESS е част от Националната пътна карта за научна инфраструктура на България.**

- Досега **българският научен екип успешно е реализирал четири** от общо шестте издания на ESS: R3 (2006/7), R4 (2008/9), R5 (2010/11) и R6 (2012/13). Предстои осъществяването на R7 (2014/15).
- **Базови организации:** Агенция за социални анализи (АСА) до 2007г. и консорциум от четири научно-изследователски организации след 2014г. (УНСС, ИИОЗ при БАН, АСА и СИБ).
- **Основни изследователи:** Доц. Лилия ДИМОВА - Агенция за социални анализи (АСА) – национален координатор; проф. Кръстьо ПЕТКОВ – СИБ; д-р Мартин ДИМОВ – АСА; проф. Николай ТИЛКИДЖИЕВ – СУ „Кл. Охридски“.
- **Шестото издание на ESS** е със следните характеристики:
 - ✓ Терен: януари-февруари 2013г., т.е. началото на масовите протести у нас;
 - ✓ Обхват: Национално представително изследване за цялото българско население на 15 годишна възраст;
 - ✓ Извадка: 2 260 български граждани от 400 гнезда (представените данни са общо за 46 257 изследвани лица от 24 страни)
 - ✓ Метод на регистрация: пряко индивидуално интервю по местоживееене
 - ✓ Стандартна грешка: ± 2%